

K. F. Gucenko

Nowe ustawodawstwo republik związkowych o adwokaturze

Palestra 6/5(53), 44-54

1962

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W nrze 3 czasopisma „Sowieckoje Gosudarstwo i Prawo” ukazał się artykuł kandydata nauk prawnych K. F. Gucenki poświęcony nowemu ustawodawstwu o adwokaturze w republikach związkowych ZSRR. Artykuł ten, który niewątpliwie zainteresuje naszych czytelników, przedrukowujemy w przekładzie na język polski z nieznacznymi tylko skrótami.

Redakcja

K. F. GUCENKO

Nowe ustawodawstwo republik związkowych o adwokaturze

W systemie organizacji państwowych i społecznych, jakie powołane są do ochrony prawa i wolności obywateli radzieckich, do umocnienia socjalistycznej sprawiedliwości i porządku prawnego, poczesne miejsce zajmuje adwokatura radziecka. Wnosząc obronę w sprawach karnych, udzielając innej pomocy prawnej obywatelom, przedsiębiorstwom, instytucjom i organizacjom, jak również podejmując się niemałych prac związanych z popularyzacją prawa radzieckiego, adwokaci biorą w ten sposób żywy udział w ochronie praw i interesów prawnych obywateli, w wychowywaniu ich w duchu poszanowania ustaw radzieckich, w zapobieganiu przestępstwom, umocnieniu praworządności socjalistycznej, wreszcie w prawidłowym dokonywaniu wymiaru sprawiedliwości.

Podjęte w ostatnich latach przez Partię i Rząd kroki w celu udoskonalenia ustawodawstwa, jak również uprawnienia organizacji i działalności organów powołanych do ochrony praworządności — nie mogły pozostać bez następstw dla adwokatury. Mimo całej swoistości charakteryzującej organizację i funkcje adwokatury, ogólne jej zadania zbieżne są w wielu punktach z zadaniami organów stojących na straży praworządności. Z tego względu, mimo że adwokatura radziecka stanowi dobrowolną organizację społeczną, której działalność nie ogranicza się wyłącznie do udzielania pomocy prawnej w organach sądowych, los jej jest ściśle związany z losem systemu sądowego. Każda więc istotna zmiana i udoskonalenie ustroju sądowego zawsze pociągały za sobą odpowiednie zmiany i usprawnienie samej organizacji i działalności adwokatury.

Podstawą prawną do dokonania tych zmian stały się „Zasady ustawodawstwa o ustroju sądów ZSRR oraz republik związkowych i autonomicznych” z 1958 roku. Artykuł 13 tych Zasad, w którym określone zostały ogólne zadania adwokatury i zasadnicze podstawy jej organizacji, nadał każdej republice związkowej prawo wydawania aktów ustawodawczych dotyczących adwokatury. Prawo to jest realizowane przez republiki związkowe.

W chwili obecnej akty takie zostały wydane w 13 republikach związkowych (w czterech — w 1960 r., a w dziewięciu — w 1961 r.). Stoso-

wnie do cytowanego już art. 13 „Zasad ustawodawstwa o ustroju sądów w ZSRR oraz republik związkowych i autonomicznych” akty dotyczące adwokatury zatwierdzane były przez rady najwyższe republik związkowych. W ten sposób w 13 republikach związkowych organizację i działalność adwokatury regulują teraz ustawy, a nie rozporządzenia pozaustawowe, jak to było przedtem. Dzięki temu adwokatura stała się jedyną organizacją społeczną, której struktura i działalność regulowana jest aktem zatwierdzanym w trybie ustawodawczym. Potwierdza to wielkie znaczenie państwowe, jakie się przywiązuje do działalności adwokatury. Rozważania na sesjach rad najwyższych republik związkowych zagadnień związanych z organizacją i działalnością adwokatury, jak również ich ustawodawcze uregulowanie będą niewątpliwie wpływać na podniesienie autorytetu kolegiów adwokackich.

Wspólną cechą nowego ustawodawstwa o adwokaturze w republikach związkowych jest to, że organizacja i działalność adwokatury opiera się na jednakowych zasadach, które uformowały się w ciągu czterdziestu lat istnienia adwokatury radzieckiej. Wszystkie ustawy przewidują dobrowolne istnienie organizacji adwokatów, wyboru organów samorządu, niezależność od organów sądu, prokuratury, śledztwa i dochodzenia, ogólne państwowe kierownictwo, zasady odpłatności pracy gwarantujące niezależność adwokata przy wykonywaniu czynności zawodowych itp.

Jednakże, jeśli chodzi o szczegóły, to w wielu wypadkach zachodzą dość istotne rozbieżności. Warto zaznaczyć, że takich rozbieżności przy rozstrzygnięciu zagadnień dotyczących organizacji i działalności adwokatury jest znacznie więcej niż w ustawodawstwie karnym i karno-procesowym republik związkowych. Analiza porównawcza ustaw o adwokaturze staje się nie byle jaką ilustracją twórczego i samodzielnego rozstrzygnięcia przez rady najwyższe republik związkowych zagadnień podlegających ich właściwości.

Cele, zadania i funkcje adwokatury

Cele i zadania adwokatury w ogólnych zarysach są sformułowane w powołanym już wyżej art. 13 „Zasad ustawodawstwa o ustroju sądów ZSRR oraz republik związkowych i autonomicznych”. Do zadań tych należy podejmowanie się obrony w sądzie oraz udzielanie innej pomocy prawnej obywatelom, przedsiębiorstwom, instytucjom i organizacjom. W nowych ustawach republikańskich sformułowanie to jest uściśnione i uzupełnione.

Republiki związkowe wypełniły lukę zawartą w art. 13 Zasad przez włączenie do swych ustaw wskazania, że obrona realizowana jest nie tylko przed sądem, lecz także w czasie śledztwa. Niemal wszystkie republiki związkowe kładą w swych ustawach wielki nacisk na to, że kolegia adwokackie obowiązane są udzielać pomocy również kołchozom. Takie akcentowanie sprawy kołchozów nie jest bynajmniej przypadkowe. Doświadczenie wykazuje, że udzielanie kołchozom pomocy prawnej przez kolegia adwokackie nie jest jeszcze w sposób właściwy uporządkowane, mimo że kołchozy pomocy takiej potrzebują. W związku z tym

przed Ministerstwem Sprawiedliwości USRR i okręgowymi kolegiami adwokackimi stało poważne zadanie zagwarantowania kolchozom pełnej obsługi prawnej. Analogiczne decyzje podejmowały w ostatnich latach także inne republiki.

Wszystkie republiki związkowe, formułując cele i zadania adwokatury, wprowadziły do ustaw zasadnicze postanowienie, którego brak w art. 13 Zasad i które nie było znane dawnej ustawie o adwokataturze ZSRR z 1939 r. W nowych więc przepisach podkreśla się, że całą swoją działalnością adwokatatura powinna współdziałać: a) w ochronie praw i interesów prawnych obywateli, przedsiębiorstw, instytucji i organizacji, b) w zachowaniu i umocnieniu praworządności socjalistycznej oraz c) w wymiarze sprawiedliwości.

W ten sposób uściśla się dokładnie miejsce adwokatury w systemie organizacji państwowych i społecznych, które powołane są do umocnienia praworządności. Daje to możliwość w sposób bardziej wyraźny i prawidłowy określić sytuację procesową adwokata występującego przed sądem, w szczególności zaś sytuację procesową adwokata wnoszącego obronę w sprawie karnej. Należy mniemać, że zwrócenie w ustawie uwagi na obowiązki adwokatatury, aby całą swą działalnością współdziałała w ochronie praw obywateli, przedsiębiorstw, instytucji i organizacji, w umocnieniu praworządności i w wymiarze sprawiedliwości, rozstrzygnie w ostateczny sposób spór co do tego, czy adwokat jest tylko przedstawicielem podsądnego i czy wnosząc obronę powinien współdziałać z sądem w celu prawidłowego rozstrzygnięcia sprawy. Nowe ustawy wręcz stanowią, że adwokat przy wnoszeniu obrony, a więc przy wykorzystaniu wszystkich wymienionych w ustawie środków i sposobów mających na celu wyjaśnienie okoliczności przemawiających za niewinnieniem oskarżonego lub okoliczności łagodzących — powinien współdziałać z wymiarem sprawiedliwości.

Kwestia funkcji adwokatury w nowych ustawach jest w zasadzie rozstrzygana jednako. Funkcje te są następujące: a) podejmowanie się obrony oskarżonych i reprezentowanie interesów osób poszkodowanych, powodów cywilnych i pozwanych cywilnych w sprawach karnych; b) przedstawicielstwo w procesach cywilnych; c) sporządzanie aktów prawnych; d) udzielanie porad prawnych; e) udzielanie pomocy prawnej przedsiębiorstwom, instytucjom, organizacjom i kolchozom; f) popularyzacja prawa radzieckiego.

Jednakże niektóre ustawy, przyjęte np. w Estonii, Kazachstanie, Tadżykistanie i Uzbekistanie, rozszerzyły zakres funkcji adwokatatury. Korzystając z doświadczenia zebranego przy stosowaniu dawnej instrukcji o opłatach za pomoc prawną udzielaną ludności przez adwokatów (pkt 14), włączają one do funkcji adwokatatury także przedstawicielstwo w organach administracyjnych (w ustawie o kolegium adwokackim Estońskiej SRR mówi się o prowadzeniu spraw administracyjnych). Takie rozszerzenie funkcji adwokatatury i aktywizacja jej działalności w tym kierunku są najzupełniej celowe. Osobiste przedstawicielstwo adwokata w sprawach administracyjnych (np. w sprawach o wysiedlenie administracyjne, o przyznanie rent itp.) powiększy niewątpliwie z jednej strony

efektywność pomocy udzielanej przez adwokaturę obywatelom dochodzącym swych praw w organach wykonawczych, a z drugiej strony będzie oddziaływać na prawidłowy tok pracy tych organów.

Struktura kolegiów adwokackich

Stosownie do przepisów ustawy o adwokaturze ZSRR z 1939 r. kolegia adwokackie były tworzone w tych republikach związkowych, które nie miały podziału terytorialno-narodowościowego, oraz w republikach autonomicznych, w obwodach i krajach.

Na ogół te same zasady utrzymane zostały w nowych ustawach republik związkowych. Na Litwie i Łotwie oraz w Estonii, Mołdawii i Armenii utworzone zostały jedne tylko kolegia republikańskie, a w Kazachstanie, Turkmenii, Gruzji i Uzbekistanie — kolegia obwodowe i autonomiczne.

Jednakże ustawy wydane na Białorusi w Azerbajdżanie, Tadżykistanie i Kirgizji poszły drogą odrębną przy rozstrzygnięciu zagadnienia struktury kolegiów. W tych republikach mianowicie, chociaż istnieje tam podział terytorialno-narodowościowy (republiki autonomiczne, okręgi i obwody autonomiczne), zostały stworzone republikańskie kolegia adwokackie. W Azerbajdżanie zostało stworzone jedno republikańskie kolegium adwokackie. Stosownie do art. 4 ustawy o kolegium adwokackim Azerbajdżańskiej SRR, dla zorganizowania pracy adwokatów w Nachiczewańskiej ASRR i Nagorno-Karabachskiego obwodu autonomicznego tworzone są nie kolegia, lecz punkty konsultacji prawnych, których skład i siedzibę ustala rada kolegium adwokackiego Azerbajdżańskiej SRR. W analogiczny sposób zagadnienie to zostało rozwiązane w Tadżykistanie.

W Kirgizji, w skład której wchodzi poddane władzy republikańskiej miasta i rejony, a także obwody Oszski i Tiań-Szański, jedynie adwokaci zatrudnieni w obwodzie Oszkim mają swoje obwodowe kolegium. Adwokaci zatrudnieni w innych rejonach republiki, w tym również w obwodzie Tiań-Szańskim, włączeni są do republikańskiego kolegium adwokackiego.

W ten sposób uwzględnienie miejscowych warunków, zakresu pracy itp., umożliwiło rozsądne rozstrzygnięcie zagadnienia struktury kolegiów w każdej republice.

Państwowy nadzór nad adwokaturą

Wszystkie ustawy o adwokaturze republik związkowych, mimo ustanowienia dla adwokatury statusu dobrowolnej organizacji społecznej, przewidują ponadto państwowy nadzór nad adwokaturą. Jest to zupełnie zrozumiałe, ponieważ adwokatura jest organizacją powołaną do współdziałania w ochronie praw obywateli, umocnienia praworządności socjalistycznej i sprawowania wymiaru sprawiedliwości. Z tego względu ważniejsze sprawy związane z organizacją i działalnością adwokatów

(dobór i szkolenie kadr), sprawdzanie legalności decyzji organów samorządu, tryb wynagradzania za pomoc prawną udzielaną przez adwokatów powinny się znajdować pod kontrolą organów państwowych.

Jednakże zagadnienia konkretne związane z organizacją nadzoru państwowego nad adwokataturą nie są w poszczególnych ustawach rozstrzygane w sposób jednakowy. W wielu republikach związkowych (np. w Estonii, na Białorusi, w Armenii, Azerbajdżanie, Mołdawii, na Łotwie) działalność ta należy do rady ministrów, w innych znowu (Kazachstan, Tadżykistan, Uzbekistan, Kirgizja, Turkmenia, Gruzja i Litwa) funkcje te pełnią komisje prawne przy radach ministrów, przy czym do bezpośredniego zwykłego sprawowania nadzoru nad adwokataturą powoływane są w niektórych komisjach prawnych oddziały adwokatury — analogiczne do tych, jakże istniały w ministerstwach sprawiedliwości.

Nieco inaczej wygląda organizacja nadzoru nad adwokataturą w tych republikach, w których organami zarządzania adwokataturą są rady ministrów i w których komisje prawne nie mają takich uprawnień. Na przykład w dniu 20 lipca 1961 r. Rada Ministrów Estońskiej SRR powzięła uchwałę, na mocy której w Wydziale Prawnym Urzędu Rady Ministrów zostało utworzone stanowisko konsultanta dla wykonywania kontroli nad działalnością kolegium adwokackiego Estonii. Jednocześnie Rada Ministrów zobowiązała prezydium tego kolegium adwokackiego do składania sprawozdań ze swej działalności nie tylko Radzie Ministrów, lecz również Sądowi Najwyższemu.

Zakres pełnomocnictw dla tych organów, które powołane są do sprawowania nadzoru państwowego nad adwokataturą, jest bardzo różnorodny. W republikach, w których funkcją tą obarczone są rady ministrów, przepisy ustawy są mniej skonkretyzowane. I tak np. w ustawie o adwokataturze BSRR znajdujemy jedynie wzmiankę, że rada ministrów zatwierdza instrukcję o trybie wynagradzania adwokatów; w ustawie zaś o kolegium adwokackim wydanej w Azerbajdżanie wskazuje się na to, że rada ministrów zatwierdza wspomnianą instrukcję i określa liczbę adwokatów; w Armenii natomiast, Estonii, Mołdawii i na Łotwie, oprócz tych funkcji, należy jeszcze do rady ministrów sprawdzanie decyzji prezydium co do odmowy przyjęcia do kolegium lub co do usunięcia z kolegium.

Jest rzeczą zrozumiałą, że w praktyce rady ministrów pełnią nie tylko te funkcje, które wymienione są w ustawie.

Najbardziej szczegółową reglamentację pełnomocnictw w zakresie państwowego nadzoru nad adwokataturą znajdujemy w ustawie o adwokataturze Kazachskiej SRR. Komisja prawna przy Radzie Ministrów Kazachskiej SRR zatwierdza instrukcję o trybie wynagrodzenia adwokatów za pracę, udziela zezwolenia (prezes komisji prawnej) na przyjęcie do adwokatury osób nie posiadających wyższego wykształcenia prawniczego (art. 9); rozpatruje skargi na odmowę przyjęcia lub na wydalenie z kolegium (art. 15); zarządza usunięcie osób przyjętych do kolegium z naruszeniem przepisów ustawy (art. 16); zatwierdza etaty i uposażenia personelu administracyjno-technicznego (pkt „g” art. 17); zwołuje nadzwyczajne walne zgromadzenia (art. 18); zatwierdza maksymalną liczbę członków kolegium (pkt „b” art. 20); zatwierdza sprawozdania

prezydiów kolegium (pkt „p” art. 20); nakłada (prezes komisji prawnej — art. 24) kary dyscyplinarne na przewodniczących prezydiów kolegium; uchyla niezgodne z przepisami decyzje prezydiów i walnych zgromadzeń kolegiów (art. 25); rozwiązuje prezydium nie dające gwarancji należytego prowadzenia spraw oraz rozpisuje nowe wybory (art. 26); ustala formy sprawozdań finansowych i statystycznych (art. 35); rozpatruje skargi na orzeczenia dyscyplinarne i na usumienie z kolegium (art. 56).

Nietrudno dostrzec, że ustawa o adwokaturze Kazachskiej SRR oparła się na dotychczasowej praktyce stosowanej przez Ministerstwo Sprawiedliwości ZSRR i ministerstwa sprawiedliwości republik związkowych, w zakresie nadzoru nad adwokaturą. W niektórych kwestiach cytowana ustawa poszła dalej niż ustawa o adwokaturze ZSRR w 1939 r., bo dała komisji prawnej np. prawo rozwiązywania prezydiów kolegiów adwokackich nie gwarantujących należytego kierownictwa oraz prawo wyznaczania nowych wyborów. Ustawy wydane w innych republikach na ogół nie zawierają takiego przepisu.

W związku z zagadnieniem nadzoru nad adwokaturą zasługuje na uwagę instytucja wykluczenia z kolegium. W praktyce organów, które realizują nadzór nad adwokaturą, przyjęło się w ostatnich dziesiątkach lat pojmowanie tego wykluczenia jako nie umotywowane i nie ograniczone w czasie skreślenie. Jako fakt pozytywny należy podnieść, że w większości nowych ustaw nie mówi się o tej instytucji. W swoim czasie posiadanie takiego uprawnienia przez organy sprawujące nadzór nad adwokaturą było zupełnie zrozumiałe. W tym bowiem okresie do kolegiów adwokackich dostawali się czasami ludzie przypadkowi, a nie kiedy nawet elementy wyraźnie antypaństwowe, od których trzeba było potem oczyszczać adwokaturę. Organy samorządu kolegiów nie zawsze mogły same zapewnić należyty dobór kadr. Obecnie jednak kolegia adwokackie składają się z reguły z ludzi wykształconych i wysoko kwalifikowanych specjalistów, odpowiadających warunkom niezbędnym do wykonywania zawodu adwokackiego. Prócz tego organy samorządu wzmocniły się pod względem organizacyjnym, same więc bardzo skrupulatnie dobierają kandydatów do adwokatury. Przekonywającym dowodem tego jest fakt, że w ostatnich latach organy nadzoru państwowego nad adwokaturą korzystały z prawa usuwania adwokatów w bardzo rzadkich wypadkach.

Prawo organów nadzoru państwowego do usuwania adwokatów przewidziane jest w nowych ustawach tylko w niektórych republikach. Przepisy takie zawierają np. ustawy wydane w Kazachstanie, Uzbekistanie i Tadżykistanie. Należy przy tym dodać, że przepisy o usuwaniu adwokatów zawarte w tych ustawach połączone są z zastrzeżeniem, iż usunięciu mogą podlegać jedynie „osoby przyjęte do kolegium z naruszeniem przepisów ustawy.” Wydaje się, że owo zastrzeżenie należy rozumieć jako żądanie, aby każda decyzja o usunięciu była motywowana.

Struktura organów samorządu adwokatury

Stosownie do przepisów ustawy o adwokaturze ZSRR z r. 1939 do organów samorządu adwokatury zaliczane były walne zgromadzenia, prezydium i komisje rewizyjne. W większości nowych ustaw system ten został zachowany. Na Białorusi jednak, w Azerbajdżanie, Kingizji i na Łotwie zagadnienie to zostało rozstrzygnięte nieco inaczej. Tak więc na Białorusi wszystkie kolegia obwodowe zostały połączone w kolegium republikańskim, które ma własne organy samorządu, a mianowicie: Zjazd adwokatów Białorusi oraz prezydium i komisję rewizyjną Kolegium Adwokackiego BSRR. Zjazd jest zwoływany raz na 5 lat. Normy przedstawicielstwa na Zjeździe określa prezydium kolegium republikańskiego. Do zadań Zjazdu należy: wybór — w drodze głosowania tajnego — prezydium i komisji rewizyjnej; rozpatrzenie i zatwierdzenie sprawozdań z działalności prezydium i komisji rewizyjnej kolegium republikańskiego; ustalenie regulaminu wewnętrznego; rozpatrzenie innych kwestii związanych z działalnością kolegium.

Prezydium Kolegium Adwokackiego BSRR zdaje sprawozdania ze swej działalności Zjazdowi. Do funkcji Kolegium należy: zwoływanie zwyczajnych i nadzwyczajnych zjazdów; kierowanie działalnością kolegiów obwodowych; zatwierdzanie dyzlokacji punktów konsultacji prawnych, ustalanie maksymalnej liczby kolegiów obwodowych, etapów i uposażeń aparatu administracyjno-technicznego. Prezydium Kolegium Adwokackiego BSRR i obwodowych kolegiów adwokackich; określenie systemu wynagrodzenia adwokatów za pracę i ustalenie wysokości odliczeń ze środków prezydiów kolegiów obwodowych na utrzymanie Prezydium Kolegium Adwokackiego BSRR; zatwierdzanie budżetu Prezydium Kolegium Adwokackiego BSRR i składanie sprawozdań z jego wykonania; kontrola działalności obwodowych kolegiów adwokackich; opracowanie i wydawanie prac i metodycznych podręczników dotyczących działalności adwokackiej; ustalanie uogólnionych tez w zasadniczych kwestiach pracy adwokatów; obmyślanie środków mających na celu zagwarantowanie zaopatrzenia punktów konsultacji prawnych w literaturę zawodową; wydawanie zarządzeń mających na celu podniesienie poziomu ideowo-politycznego i kwalifikacji członków Kolegium Adwokackiego BSRR; uogólnianie i rozpowszechnianie pozytywnych rezultatów osiągniętych przez punkty konsultacji prawnych i przez adwokatów; uchylanie uchwał walnych zgromadzeń i prezydiów kolegiów obwodowych sprzecznych z ustawą; rozpatrywanie skarg na postanowienia prezydiów kolegiów obwodowych; premiowanie — po uzgodnieniu z organami związków zawodowych — adwokatów i administracyjno-technicznego personelu za wzorowe wykonywanie przez nich obowiązków, jak również za długotrwałą i bez zarzutu wykonywaną pracę; wprowadzanie w życie zarządzeń mających na celu polepszenie warunków materialno-bytowych adwokatów i pracowników aparatu administracyjno-technicznego.

Komisja rewizyjna Kolegium Adwokackiego BSRR kontroluje działalność finansowo-gospodarczą prezydium Kolegium, sprawdza wyko-

nanie uchwał Zjazdu i przedstawia sprawozdanie ze swej działalności Zjazdowi.

W Azerbajdżanie obok walnego zgromadzenia, prezydium i komisji rewizyjnej przewidziane jest utworzenie szczególnego organu samorządu, zwanego Radą Kolegium Adwokackiego ASRR. Organ ten wybierany jest na walnym zgromadzeniu w głosowaniu tajnym na okres 2 lat. W myśl art. 17 ustawy Rada wybiera ze swego składu prezydium na okres dwóch lat; w okresie pomiędzy walnymi zgromadzeniami Rada rozpatruje i zatwierdza sprawozdania z działalności prezydium; określa etaty, zatwierdza budżet i sprawozdanie z wykonania budżetu kolegium adwokackiego; rozpatruje i podejmuje uchwały w kwestiach związanych z ogólnym kierunkiem działalności kolegium adwokackiego; zatwierdza instrukcje i regulaminy; rozpatruje skargi na decyzje prezydium co do odmowy przyjęcia w poczet członków kolegium i wykluczenia z kolegium, na wymiar kar dyscyplinarnych na adwokatów oraz na inne decyzje prezydium. Posiedzenia Rady zwoływane są nie rzadziej niż 4 razy do roku. W takich wypadkach koniecznych, jak wykluczenie, może być zwołane nadzwyczajne posiedzenie Rady. Dla prowadzenia posiedzeń Rady wybiera się przewodniczącego i sekretarza.

W Kirgizji, jak już wspomniano, utworzone zostało jedno tylko Kolegium Adwokackie Kirgiskiej SRR. W skład tego Kolegium wchodzi kolegium obwodu Oszkiego. Organy kolegium obwodowego (walne zgromadzenie, prezydium, komisja rewizyjna) zorganizowane są i działają w taki sam sposób jak organy kolegium republikańskiego, z tą jednak różnicą, że pracą kolegium obwodu Oszkiego kieruje bezpośrednio nie komisja prawna, lecz prezydium kolegium republikańskiego, które uchyla uchwały prezydium i walnego zgromadzenia, kolegium obwodu Oszkiego, rozpatruje sprawozdania z jego działalności itd.

Na Łotwie, oprócz prezydium i komisji rewizyjnej, walne zgromadzenie wybiera również kolegium do spraw dyscyplinarnych. Kolegium to wybierane jest w tajnym głosowaniu na trzy lata (podobnie jak prezydium i komisja rewizyjna). Wybory dodatkowe członków kolegium do spraw dyscyplinarnych lub przedterminowe odwołanie tych członków następuje również w tajnym głosowaniu. Kolegium powołuje ze swego składu przewodniczącego, jego zastępcę i sekretarza. Do zakresu kompetencji kolegium należy: rozpatrywanie z własnej inicjatywy lub z inicjatywy prezydium przewinień dyscyplinarnych popełnionych przez adwokatów oraz zgłaszanie do prezydium wniosku o wydalenie adwokata z kolegium.

Należy zaznaczyć, że w samym trybie powoływania do życia organów samorządu kolegiów adwokackich republik związkowych dają się zauważyć duże rozbieżności. Jakkolwiek w przeważającej liczbie republik ustawy stanowią, że prezydium kolegiów i komisje rewizyjne są wybierane w tajnym głosowaniu, to jednak w niektórych republikach odstąpiono od tej demokratycznej zasady. I tak np. w Kazachstanie i Kirgizji prezydium i komisje rewizyjne są wybierane w głosowaniu jawnym na walnych zgromadzeniach, a w Azerbajdżanie — przez Radę adwokatury. Co się tyczy trybu przedterminowego odwołania ze składu prezydium i komisji rewizyjnych osób, które nie okazały się godne zaufa-

nia, jakim je obdarzono, to jedynie w ustawach Estońskiej, Mołdawskiej i Łotewskiej SRR znajdujemy wyraźną wskazówkę, że przedterminowe odwołanie takich osób następuje w głosowaniu tajnym.

Bardziej prawidłowe jest stanowisko tych republik związkowych, których ustawy o adwokaturze przewidują, że wybory oraz przedterminowe wybory członków prezydiów i komisji rewizyjnych, jak również przedterminowe odwołanie z tych organów osób, które zawiodyły pokładane w nich zaufanie, powinny nastąpić w tajnym głosowaniu.

Prawa i obowiązki adwokatów

Szczególną cechą nowych ustaw o adwokaturze jest to, że z reguły regulują one bardzo szczegółowo prawa i obowiązki adwokatów. Większość nowych ustaw zawiera specjalne rozdziały poświęcone prawom i obowiązkom adwokatów.

Do obowiązków przewidzianych w większości ustaw należy zaliczyć: obowiązek ścisłego przestrzegania ustaw radzieckich; obowiązek rzetelnego udzielania pomocy prawnej; obowiązek użycia wszystkich przewidzianych w ustawie środków i sposobów w celu obrony praw i legalnych interesów osób, które zwróciły się o pomoc do adwokata; obowiązek stałego podnoszenia swego poziomu zawodowego i ideowo-politycznego. Ustawy republik Kirgiskiej, Ormiańskiej, Łotewskiej i Mołdawskiej zawierają specjalne postanowienia, że adwokat obowiązany jest po przyjęciu sprawy zbadać we właściwym czasie i wszechstronnie sprawę oraz przygotować się, zanim dojdzie do rozprawy.

Stosownie do art. 23 „Zasad postępowania karnego Związku SRR i republik związkowych”, w wielu ustawach przewidziany został obowiązek adwokata przeprowadzenia obrony oskarżonego, którego adwokat się podjął.

Bardzo oryginalne sformułowanie tego zagadnienia zawiera ustawa o adwokaturze Litewskiej SRR. Artykuł 33 tej ustawy głosi: „Adwokatowi nie wolno bez zgody klienta uchylić się od przyjętego zlecenia co do udzielenia pomocy prawnej”. Przepis ten skierowany jest przeciwko niektórym adwokatom, którzy wolą mieć do czynienia wyłącznie z tzw. „pewnymi” sprawami cywilnymi. Praktyka wykazała, że były wypadki, gdy niektórzy adwokaci, przyjmąwszy sprawę cywilną i przekonawszy się po jej zbadaniu, że nie ma szans wygrania jej, wszelkimi środkami starali się pozbyć takiej sprawy i zamiast niej wziąć inną, która miałaby lepsze widoki.

Ustawy o adwokaturze wielu republik związkowych przewidują tzw. tajemnicę adwokacką. Ustawy przyjęte na Litwie, Białorusi i Łotwie, w Estonii, Armenii i Mołdawii stanowią, że adwokat nie powinien rozgłaszać wiadomości uzyskanych w związku z udzielaniem pomocy prawnej. Norma ta ustanawia jedną z ważnych gwarancji ochrony interesów osób zgłaszających się o pomoc do adwokata.

Obywatel zwracający się o udzielenie mu pomocy prawnej w punkcie konsultacji prawnej musi mieć pewność, że przekazane przezeń informacje nie będą zużytkowane na jego szkodę. Konsekwentne przestrzeganie tej zasady przyczynia się do podniesienia autorytetu adwokatury.

Poza tym nowe ustawodawstwo republikańskie zawiera inne jeszcze postanowienie o tajemnicy adwokackiej; we wszystkich mianowicie nowych kodeksach postępowania karnego (tak samo jak i w niektórych ustawach o adwokaturze) przyjęta została zasada, że adwokat nie może być badany tylko ze względu na te okoliczności, które są mu wiadome w związku z wykonywaniem obowiązków obrońcy. Powstaje pytanie, czy adwokat ma prawo uchylić się od złożenia zeznań co do okoliczności, które są mu wiadome nie w związku z obroną w sprawie karnej, lecz w związku z udzieleniem innej pomocy prawnej (np. w związku z udzieleniem porady prawnej, prowadzeniem sprawy cywilnej itd.). Zdaniem naszym, na pytanie to należy odpowiedzieć pozytywnie, skoro ustawy o adwokaturze zobowiązują adwokata do nierozgłaszania wiadomości, o których powziął wiadomość w związku z udzieleniem pomocy prawnej w ogóle, a nie tylko w związku z podjęciem się obrony.

Ustawy większości republik związkowych ustanawiają obowiązek nieprzyjmowania przez adwokata sprawy do prowadzenia: 1) jeżeli w rozstrzyganiu sprawy bierze udział osoba urzędowa, z którą adwokata łączą stosunki rodzinne; 2) jeżeli adwokat udziela pomocy prawnej osobie, której interesy są sprzeczne z interesami osoby zwracającej się do niego, 3) jeżeli adwokat brał udział w sprawie w charakterze sędziego, sędziego śledczego, prokuratora, oskarżyciela społecznego, biegłego, tłumacza, prowadzącego dochodzenie, świadka, sekretarza posiedzenia sądowego. W ustawach wydanych np. na Białorusi i w Estonii istnieje przepis, że adwokatowi nie wolno bronić jednocześnie kilku oskarżonych, których interesy są sprzeczne.

Oryginalny przepis zawiera ustawa o adwokaturze wydana w Litewskiej SRR, której art. 34 głosi, że adwokat nie ma prawa przyjąć sprawy, „gdy znajduje się w stosunku pokrewieństwa z adwokatem udzielającym w tejże sprawie pomocy prawnej osobie, której interesy pozostają w sprzeczności z interesami zwracającego się o pomoc prawną”.

Wszystkie ustawy zabraniają adwokatom podejmowania się pracy nie dającej pogodzić się z wykonywaniem zawodu — z wyjątkiem pracy związanej z nauczaniem oraz pracy naukowej. W Kazachstanie za zezwoleniem przewodniczącego komisji prawnej, a w Tadżykistanie za zezwoleniem prezydium kolegium adwokaci pracujący w odległych rejonach republik mogą uzyskać zezwolenie na zajmowanie stanowisk w organizacjach państwowych i społecznych.

Nie mniej szczegółowo uregulowane zostały w większości ustaw pracownicze i zawodowe prawa adwokatów, a więc: prawo do zasiłku wskutek czasowej niezdolności oraz prawo do emerytury — na równi z robotnikami i pracownikami; prawo do wynagrodzenia z sum wpłaconych do kas punktów konsultacji prawnych; prawo udziału w rozważaniu wszystkich kwestii związanych z działalnością kolegium (Kirgizja, Armenia, Litwa, Estonia). W ustawie Kazachskiej SRR i Tadżyckiej SRR przewidziane zostało czynne i bierne prawo wyborcze adwokata; prawo wnoszenia odwołań od decyzji prezydium lub innych organów kolegium oraz inne jeszcze uprawnienia.

W związku z zagadnieniem uprawnień adwokata zasługują na uwagę gwarancje przewidziane w ustawach poszczególnych republik. Art. 13 ustawy o adwokaturze Kazachskiej SRR stanowi, że jeśli przeniesienie adwokata z jednego punktu konsultacji do drugiego związane jest ze zmianą miejsca zamieszkania, to takie przeniesienie może nastąpić jedynie za zgodą adwokata. Przepis ten usuwa podstawę do istniejącej jeszcze tu i ówdzie praktyki przymusowego przenoszenia adwokatów z jednego obwodu do drugiego za uchybienia dyscyplinarne. Interesująca jest również gwarancja przewidziana w art. 39 ustawy Litewskiej SRR. W myśl tego przepisu adwokat usunięty lub wykluczony bezpodstawnie z kolegium ma prawo do otrzymania odszkodowania ze środków kolegium adwokackiego.

* * *

Tak na ogół przedstawia się specyfika organizacji i działalności adwokatów w nowym ustawodawstwie republik związkowych. Ze skreślonych wyżej uwag wynika, że wydane w ostatnich latach ustawy o adwokaturze, zachowując demokratyczne zasady adwokatury radzieckiej, bardziej szczegółowo regulują zagadnienia związane z jej organizacją i działalnością.

Nowe ustawy nie tylko precyzują dawną ustawę o adwokaturze ZSRR z 1939 r. oraz inne akty normatywne, ale je nadto rozwijają. Uwzględniono w nich 20-letnie doświadczenie stosowania tych aktów, jak również odrębności miejscowe i swoistość warunków istniejących w poszczególnych republikach związkowych. Nowe ustawodawstwo będzie sprzyjać twórczemu i aktywnemu udziałowi adwokatury radzieckiej w wypełnieniu nakreślonego w programie KPZR zadania ochrony praw obywateli oraz umocnieniu socjalistycznej praworządności i porządku prawnego.